

Лекція 19. Кримінологічне програмування запобігання злочинності

План

1. Сутність кримінологічного програмування.
2. Процес програмування засобів запобігання злочинності.
3. Структура моделі комплексної програми запобігання злочинності.

Література:

1. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3 кн. Київ: Вид. Дім «Ін Юре», 2008. Кн. 3: Практична кримінологія. 320 с.
2. Кримінологія: підручник / А. М. Бабенко, О. Ю. Бусол, О. М. Костенко та ін.; за заг. ред. Ю. В. Нікітіна, С. Ф. Денисова. Є. Л. Стрельцова. 2-ге вид., перероб. и доп. Харків: Право, 2018. 416 с.
3. Кримінологія : підручник / О.М. Джужа, В.В. Василевич, В.В. Черней, С.С. Чернявський та ін. ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В.В. Чернея; за наук. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Джужі. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. 612 с.
4. Профілактика злочинів: підручник / О. М. Джужа, В. В. Василевич, О.Ф. Гіда та ін.; за заг. ред. О. М. Джужі. Київ: Атіка, 2011. 720 с.

1. Сутність кримінологічного програмування

На сучасному етапі соціальних змін в Україні злочинність представляє загрозу національній безпеці країни. Поширення злочинності та масштаби злочинної діяльності кримінальних структур є такими, що проблема боротьби з нею потребує провадження комплексу заходів державної і суспільної протидії. Створення єдиної державної системи профілактики злочинності вимагає розробки та реалізації програм запобігання, які необхідно включити у довгострокові концепції комплексного розвитку суспільних відносин. Реальне вирішення цієї проблеми потребує теоретичного осмислення та розробки прикладних питань *кримінологічної політики і кримінологічного планування (програмування)* запобігання злочинності.

Програмування є деталізацією планування стосовно функцій окремих суб'єктів запобігання злочинам, порядку, послідовності, строків виконання ними конкретних запланованих заходів. Між планом і програмою є кардинальні відмінності. Це – різні документи. Перш ніж розробити план,

треба мати його методологію – програму, а в ній містяться основні напрями запобіжної діяльності, цілі та ін.

Кримінологічне програмування – це творчий, складний, інтегрований процес, що поєднує кримінологічні засади запобігання злочинності та елементи управлінського циклу, що передують виробленню та ухваленню рішення (визначення цілей, збір інформації, її обробка, визначення структури тощо) та мають специфічну цільову спрямованість – визначення цілей і завдань запобігання злочинності та засобів їх реалізації на певний період часу. *Елементи управлінського циклу*, що впливають з прийняття програми (передача рішення, організація його виконання та регулювання процесу контролю), слугують засобами реалізації програмного документа.

Програмування заходів запобігання злочинності – це науково обґрунтована, відповідно до чинного законодавства спільна діяльність різних суб'єктів запобігання злочинності із вироблення погоджених рішень директивного характеру, що передбачають механізм довгострокових і поточних заходів щодо виявлення й усунення причин та умов вчинення протиправних дій, виховного впливу на правопорушників та осіб, які вчиняють інші протиправні діяння.

Програма запобігання злочинності являє собою систему обов'язкових для всіх суб'єктів приписів про заходи організаційного, правового, оперативного, аналітичного, економічного, виховного та іншого характеру, спрямованих на запобігання злочинам та іншим правопорушенням. У самому загальному вигляді зміст розглянутого поняття представляє собою *фіксацію системи цілей і засобів*, що передбачає спрямовану зміну об'єкта за наявних або відповідно передбачуваних обставин. Сукупність усіх раніше зазначених елементів, що становлять зміст програми, дозволяє оцінити її як складне управлінське рішення, пов'язане з вибором не тільки оптимального напрямку розвитку системи та її суб'єктів, але й конкретних практичних дій, шляхів, способів і засобів виконання поставлених завдань, досягнення намічених цілей запобігання злочинності.

В свою чергу *процес прийняття програм запобігання злочинності* можна визначити як циклічну послідовність дій суб'єктів запобігання, спрямовану на вирішення відповідних проблем, що полягає в аналізі оперативної обстановки (ситуації), генерації альтернатив, прийнятті рішень та організації їх виконання.

При цьому, у системах соціального програмування в результаті розподілу праці склалось положення, при якому суб'єкти, що готують, розробляють програми, – одні, приймають або затверджують – інші, виконують – треті.

2. Процес програмування засобів запобігання злочинності

Процес підготовки і прийняття програм запобігання злочинності складається з таких *послідовних стадій* (операцій суб'єктів запобігання): 1) аналіз суб'єктами запобігання злочинності кримінологічної ситуації на території, що обслуговується; 2) ідентифікація проблем програмування і запобігання злочинності; 3) визначення критеріїв вибору рішення; розробка і вибір альтернатив рішення; 4) узгодження програми запобігання злочинності; 5) управління реалізацією; 6) контроль і оцінка результатів програмування.

Будь-яка програма носить тимчасовий характер. Для керівників *основне завдання* – вчасно виявляти реальну ефективність програми запобігання злочинності і визначати необхідність у її корегуванні або ухваленні нового рішення.

Основні напрями удосконалення програмування: загальні аспекти розробки і структурування комплексних програм запобігання злочинності; формування системи програмних показників відповідної діяльності; інформаційно-аналітичне забезпечення програмування і розробку комплексу загальних заходів, спрямованих на запобігання злочинності на території регіону.

Етапи роботи із програмування запобігання злочинності: 1) *підготовчий* (визначення складу розробників програми, відповідальних за окремі напрями програмування, розділи і підрозділи, інструктаж, складання

графіка роботи); 2) *інформаційно-аналітичний* (розробка програми по вивченню стану злочинності, її причин та умов, досвіду запобіжної діяльності; збір, обробка та аналіз інформації, її оцінка, формулювання висновків; ознайомлення з результатами проведеного аналізу, висновками і пропозиціями розробників програм і конкретних виконавців програмних завдань); 3) *етап безпосередньої розробки програми* (визначення головних завдань і структури програми; розробка конкретних заходів, їх взаємоприв'язка, визначення відповідальних виконавців, строків); 3) *етап виконання програми* (доведення програмних завдань до виконавців; визначення органів, відповідальних за виконання; організація контролю за виконанням програми, її корегування).

Для виникнення необхідності ухвалення перспективної або поточної програми *повинні спочатку народитись відповідні сигнали про загострення криміногенної обстановки* в цілому або окремих її елементів. Однією з найважливіших умов прийняття ефективних програм є терміновий аналіз виниклої оперативної обстановки (ситуації) на території, що обслуговується.

Аналіз оперативної обстановки вимагає збору і обробки кримінологічної та іншої інформації. Цей етап виконує функцію сприйняття суб'єктами того, що відбувається в зовнішньому і внутрішньому середовищі (на вулицях, підприємствах, серед населення, у самих органах). Дані про стан основних факторів оперативної обстановки і про положення справ у самій системі надходять до суб'єктів запобігання, які потім класифікують, аналізують інформацію і порівнюють реальні значення контрольних показників із прогнозованими, що, у свою чергу, дозволяє їм виявити складні проблеми, які варто вирішувати.

Кількість цих проблем досить велика і вони можуть бути викликані багатьма об'єктивними та суб'єктивними причинами: посиленням криміналізації всіх без винятку верств населення; ростом злочинності головним чином за рахунок осіб, що не мають постійних джерел доходу, безробітних, біженців, осіб без громадянства; активізацією професійної та

організованої злочинності; ескалацією агресії та насильства; політичною нестабільністю тощо.

3. Структура моделі комплексної програми запобігання злочинності

Структура моделі комплексної програми запобігання злочинності включає такі складові: 1) *паспортизація програми* (опис замовника, основних виконавців, періоду дії, нормативної бази, взаємодіючих соціальних програм, загальних обсягів фінансування та їхніх джерел); 2) *концепція програми*, що визначає цілі й завдання запобігання злочинності, принципи та основні напрями запобігання злочинам; 3) *вихідні дані стосовно соціально-економічної характеристики країни (або регіону), стану та структури злочинності* або окремих її проявів, стану запобігання злочинності, прогнозу розвитку злочинності, характеристики ефективності діяльності правоохоронних органів на території регіону чи в країні; 4) *зміст програми*: організаційні, правові, інформаційні, методичні, кадрові, виховні, просвітницькі, технічні, спрямовані на формування і розвиток інститутів громадянського суспільства, ресурсно-забезпечувальні та інші заходи.

Основні вимоги до програмування запобігання злочинності: наукова обґрунтованість, дієвий взаємозв'язок основних розділів та частин, ефективне прогнозування запобіжних процесів, вірогідність і повнота використовуваної в ході програмування інформації, компетентність співробітників, що беруть участь у підготовці та прийнятті рішень, законність, варіативність і чинність розглянутих програм, їхня своєчасність, адаптивність і реальність.